GOVERNMENT OF INDIA
MINISTRY OF LAW, JUSTICE AND COMPANY AFFAIRS
The Prevention of Corruption Act, 1988
(49 of 1988)
(As modified upto the 31st May, 1994)

ભારત સરકાર
વિધિ, ન્યાય અને કંપની કાર્ય મંત્રાલય
ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮
(સન ૧૯૮૮નો અધિનિયમ ક્રમાંક ૪૯)
(તારીખ ૩૧મી મે, ૧૯૯૪ સુધી સુધાર્યા પ્રમાણે)
ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮
(સન ૧૯૮૮નો અધિનિયમ ક્રમાંક ૪૯)
(૯મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૮)

(સન ૧૯૯૪ના માર્ચ મહીનાની ૩૧મી તારીખે અમલમાં હોય તે પ્રમાણે)
ભ્રષ્ટાચાર નિવારણને લગતો કાયદો એકત્રિત કરવા અને સુધારવા તેમજ તેની સાથે સંકળાયેલ બાબતો અંગેનો અધિનિયમ.
સંસદે, ભારતના ગણરાજ્યના ઓગણચાળીસમા વર્ષમાં નીચે પ્રમાણે અધિનિયમ કર્યો છે.

પ્રકરણ–૧ : પ્રારંભિક
પ્રકરણ–૨ : ખાસ ન્યાયાધીશોની નિમણૂંક
પ્રકરણ–૩ : ગુના અને શિક્ષા
પ્રકરણ–૪ : અધિનિયમ હેઠળના કેસોની તપાસ
પ્રકરણ–૫ : ફોજદારી કામ ચલાવવા માટે મંજૂરી અને બીજી પ્રકીર્ણ જોગવાઈઓ

પ્રકરણ–૧ પ્રારંભિક

ટૂંકી સંજ્ઞા અને વ્યાપ્તિ	1. આ અધિનિયમ, ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ કહેવાશે. 2. તે, જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય સિવાયના સમગ્ર ભારતને લાગુ પડે છે અને તે ભારત બહારના ભારતના સર્વ નાગરિકને પણ લાગુ પડે છે.
વ્યાખ્યા	આ અધિનિયમમાં સંદર્ભથી અન્યથા અપેક્ષિત ન હોય તો,- (ક) "ચૂંટણી" એટલે સંસદના અથવા કોઇ વિધાનમંડળ, સ્થાનિક સત્તામંડળ કે અન્ય જાહેર સત્તામંડળના સભ્યો પસંદ કરવાના હેતુ માટે કોઇપણ કાયદા હેઠળ ગમે તે સાધનો દ્વારા યોજેલી કોઇપણ ચૂંટણી. (ખ) "જાહેર ફરજ" એટલે જે ફરજ બજાવવામાં રાજ્ય જનતા કે મોટા સમુદાયનું હિત હોય તે ફરજ.
સન ૧૯૫૬નો ૧લો	સ્પષ્ટીકરણ – આ ખંડમાં, "રાજ્ય"માં કેન્દ્રીય, પ્રાંતિય અથવા રાજ્ય અધિનિયમથી અથવા તે હેઠળ સ્થાપેલ કોઇ કોર્પોરેશન અથવા સરકારની માલિકીના અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળના અથવા તેની સહાય મેળવતા કોઇ સત્તામંડળ અથવા મંડળ અથવા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૬૧૭માં વ્યાખ્યા કર્યા મુજબનીકોઇ સરકારી કંપનીનો સમાવેશ થાય છે. (ગ) "રાજ્ય સેવક" એટલે 1. જે સરકારની નોકરીમાં હોય અથવા સરકારના પગારદાર હોય અથવા કોઇપણ જાહેર ફરજ બજાવવા માટે, જેને ફી કે કમિશન રૂપે સરકાર તરફથી મહેનતાણું મળતું હોય તેવી કોઇ વ્યકિત. 2. સ્થાનિક સત્તામંડળની નોકરીમાં હોય અથવા તેની પગારદાર હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ. 3. કેન્દ્રીય, પ્રાંતિય અથવા રાજ્ય અધિનિયમથી અથવા તે હેઠળ સ્થાપેલ કોઇ કોર્પોરેશન, અથવા સરકારની માલિકીના અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળના અથવા તેની સહાય મેળવતું કોર્પોરેશન અથવા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૬૧૭માં વ્યાખ્યા કર્યા મુજબની કોઇ સરકારી કંપનીની નોકરી કરતી અથવા તેમાંથી પગાર મેળવતી કોઇ વ્યક્તિ. 4. જાતે અથવા અમુક વ્યકિતઓના મંડળના સભ્ય તરીકે ન્યાય નિર્ણયના કાર્યો અદા કરવા માટે કાયદાથી સત્તા આપેલી કોઇ વ્યક્તિ સહિત કોઇપણ ન્યાયાધીશ.

	5. કોઇ ન્યાયાલયે નિયુકત કરેલ લિકવીડેટર, રીસીવર અથવા કમિશનર સહિત ન્યાય કરવાના સંબંધમાં, કોઇ ફરજ બજાવવા માટે એવા ન્યાયાલયે અધિકૃત કરેલી કોઇ વ્યક્તિ. 6. કોઇ ન્યાયાલયે અથવા સક્ષમ સરકારી અધિકારીએ જેને કોઇ દાવો કે બાબત નિર્ણયાર્થે કે રીપોર્ટ કરવા માટે મોકલેલ હોય તેવા કોઇ લવાદ કે અન્ય વ્યક્તિ. 7. એવો કોઇ હોદો ધરાવતી વ્યક્તિ કે જેની રૂએ તેને કોઇ મતદાર યાદી તૈયાર કરવાની, પ્રસિદ્ધ કરવાની, જાળવવાની અથવા સુધારવાની અથા કોઇ ચૂંટણી કે ચૂંટણીના કોઇ ભાગનું સંચાલન કરવાની સત્તા મળી હોય. 8. એવો કોઇ હોદો ધરાવતી વ્યક્તિ કે જેની રૂએ તેને કોઇ જાહેર ફરજ બજાવવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો હોય અથવા ફરજ પાડવામાં આવી હોય. 9. કેન્દ્ર સરકાર અથવ રાજ્ય સરકાર પાસેથી અથવા કેન્દ્રના, પ્રાન્તના અથવા રાજ્યના કોઇ અધિનિયમથી અથવા તે હેઠળ સ્થાપેલ કોઇ કોર્પોરેશન પાસેથી અથવા સરકારની માલિકીના અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળના અથવા તેની સહાય મેળવતા કોઇ સત્તામંડળ અથવા મંડળ અથવા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૬૧૭માં વ્યાખ્યા કર્યા પ્રમાણેની કોઇ સરકારી કંપની પાસેથી, નાણાંકીય સહાય મેળવતા અથવા મેળવેલ હોય તેવી કૃષિ, ઉદ્યોગ, વેપાર અથવા બેન્કીંગમાં રોકાયેલ કોઇ રજિસ્ટર થયેલી સહકારી મંડળીના પ્રમુખ, સેક્રેટરી અથવા અન્ય હોદેદાર હોય તેવી કોઇપણ વ્યક્તિ. 10. ગમે તે નામે ઓળખતા કોઇ સેવા આયોગ અથવા બોર્ડના અધ્યક્ષ, સભ્ય અથવા કર્મચારી હોય અથવા આવા આયોગ કે બોર્ડ વતી કોઇપણ પરીક્ષાનું સંચાલન કરવા અથવા પસંદગી કરવા માટે, આવા આયોગે અથવા બોર્ડે નીમેલ કોઇ પસંદગી સમિતિનો કોઇ સભ્ય હોવી તેવી કોઇ વ્યક્તિ. 11. કોઇપણ યુનિવર્સિટીના ગમે તે નામે ઓળખાતા કુલપતિ કુલપતિ (વાઇસ ચાન્સેલર) અથવા કોઇ વહીવટી મંડળના સભ્ય, પ્રોફેસર,રીડર, લેકચરર અન્ય કોઇ અધ્યાપક અથવા કર્મચારી હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ અને પરીક્ષાઓ લેવા અથવા તેનું સંચાલન કરવાના સંબંધમાં યુનિવર્સિટીએ અથવા અન્ય જાહેર સત્તામંડળે જેની સેવા લેવામાં આવી હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ. 12. કેન્દ્ર સરકાર કે રાજ્ય સરકાર પાસેથી અથવા સ્થાનિક કે અન્ય જાહેર સત્તામંડળ પાસેથી કંઇ નાણાંકીય સહાય મેળવતી અથવા મેળવેલ હોય તેવી ગમે તે રીતે

	સ્થપાયેલી કોઇ શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અથવા અન્ય સંસ્થાના કોઇ હોદેદાર કે કર્મચારી હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ.
સન ૧૯૫૬નો ૧લો	**સ્પષ્ટીકરણ –** **(૧)** ઉપરની પેટા કલમો પૈકી કોઇપણ પેટા–કલમ હેઠળ આવી જતી વ્યક્તિઓ, રાજ્ય સેવકો છે, પછી તેમને સરકારે નિમેલી હોય કે ન હોય. **સ્પષ્ટીકરણ –** **(૨)** ""રાજ્ય સેવક" એ શબ્દો જયાં જયાં આવતા હોય ત્યાં ત્યાં, રાજ્ય સેવકના સ્થાનનો ખરેખર અધિકાર ધરાવતી હોય તેવી દરેક વ્યક્તિ એમ સમજવું, પછી ભલે તે સ્થાન ધરાવવાના તેના અધિકારમાં કાયદાની કોઇ ત્રુટી હોય.

પ્રકરણ–૨ ખાસ ન્યાયાધીશોની નિમણૂંક

ખાસ ન્યાયાધીશોની નિમણૂંક કરવાની સત્તા	૩. (૧) કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર સરકારી રાજ્યપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા નીચે જણાવેલા ગુનાની ઈન્સાફી કાર્યવાહી કરવા માટે જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કર્યા હોય તેવા વિસ્તાર કે વિસ્તારો માટે અથવા તેવા કેસ કે કેસોના જૂથ માટે જરૂરી હોય તેટલા ખાસ ન્યાયાધીશો નીમી શકશે. (ક) આ અધિનિયમ હેઠળનો શિક્ષાપાત્ર કોઈ ગુનો અને (ખ) ખંડ(ક)માં નિર્દિષ્ટ કરેલા ગુના પૈકી કોઈ ગુનો કરવાનું કે ગુનો કરવાની કોઈ કોશીશ કરવાનું અથવા તેમાં કોઈ દુષ્પ્રેરણ કરવા માટેનું કોઈપણ કાવતરૂં.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો	(૨) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ હેઠળ કોઈ વ્યક્તિ સેશન્સ ન્યાયાધીશ અથવા અધિક સેશન્સ ન્યાયાધીશ અથવા મદદનીશ સેશન્સ ન્યાયાધીશ હોય અથવા રહી ચૂકી હોય તે સિવાય, આ અધિનિયમ હેઠળ ખાસ ન્યાયાધીશ તરીકેની નિમણૂંક માટે તે લાયક ગણાશે નહીં.	
ખાસ ન્યાયાધીશોએ ઈન્સાફી કાર્યવાહી કરવાપાત્ર કેસો.	૪. (૧) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં અથવા તત્સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદામાં ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં, કલમ–૩ની પેટા–કલમ (૧)માં નિર્દિષ્ટ કરેલા ગુનાની ઈન્સાફી કાર્યવાહી માત્ર ખાસ ન્યાયાધીશો જ કરી શકશે.	સન ૧૯૭૪નો ૨જો.
	(૨) કલમ ૩ની પેટા–કલમ(૧)માં નિર્દિષ્ટ કરેલ દરેક ગુનાની ઈન્સાફી કાર્યવાહી, જે વિસ્તારમાં તે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તે વિસ્તાર માટેના ખાસ ન્યાયાધીશે અથવા યથાપ્રસંગ, તે કેસ માટે નિમાયેલા ખાસ ન્યાયાધીશે અથવા આવા વિસ્તાર માટે એક કરતાં વધારે ખાસ ન્યાયાધીશો હોય ત્યારે, કેન્દ્ર સરકાર આ અર્થે નિર્દિષ્ટ કરે તે પૈકીના એક ખાસ ન્યાયાધીશે કરવી જોઈશે.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો	(૩) કોઈ કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી કરવામાં આવતી હોય ત્યારે ખાસ ન્યાયાધીશ, કલમ–૩માં નિર્દિષ્ટ કરેલ કોઈ ગુના સિવાયના એવા કોઈ ગુના કે જેમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ હેઠળ તેવા જ પ્રકારની ઈન્સાફી કાર્યવાહીમાં આરોપી ઉપર તહોમત મૂકી શકાય એમ હોય, તેવી ઈન્સાફી કાર્યવાહી પણ કરી શકશે.	

સન ૧૯૭૪નો ૨જો	(૪) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં, ખાસ ન્યાયાધીશે, વ્યવહાર્ય હોય તેટલે સુધી, રોજેરોજના ધોરણે ગુનાની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરવી જોઇશે.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો	૫. (૧) ખાસ ન્યાયાધીશ, ઇન્સાફી કાર્યવાહી માટે આરોપીને પોતાની સમક્ષ હાજર કર્યા વિના ગુનાની સુનાવણી હાથ ધરી શકશે અને આરોપી વ્યક્તિની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરતી વખતે મેજીસ્ટ્રેટે વોરંટ કેસોની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરવા માટે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૪થી ઠરાવેલી કાર્યવાહી અનુસરવી જોઇશે.	ખાસ ન્યાયાધીશની કાર્યરીતિ અને સત્તા
સન ૧૯૭૪નો ફરજો	(૨) ખાસ ન્યાયાધીશ, કોઇ ગુનામાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે સંકળાયેલ હોવાનું અથવા ગુનાની બાતમીદાર હોવાનું મનાતી કોઇ વ્યક્તિનો પુરાવો મેળવવા માટે એ ગુનાને લગતા પોતાની જાણમાં હોય તેવા સમગ્ર સંજોગો સંપૂર્ણ અને સાચા પ્રગટ કરવાની શરતે એવી વ્યક્તિને અને તે ગુનો કરવામાં મુખ્ય કે મદદકર્તા તરીકે હોય તેવી અન્ય દરેક સંબંધિત વ્યક્તિને માફી આપી શકશે અને તેવી રીતે આપેલી કોઇ માફી ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૦૮ની પેટા–કલમો(૧) થી (૫)ના હેતુઓ માટે, તે અધિનિયમની કલમ ૩૦૭ હેઠળ આપેલી છે એમ ગણાશે.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો	(૩) પેટા–કલમ (૧) અથવા પેટા–કલમ (૨)માં જોગવાઇ કરી હોય તે સિવાય, ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની જોગવાઇઓ,આ અધિનિયમ સાથે અસંગત ન હોય તેટલે સુધી, ખાસ ન્યાયાધીશ સમક્ષની કાર્યવાહીઓને લાગુ પડશે અને સદરહું જોગવાઇઓના હેતુઓ માટે, ખાસ ન્યાયાધીશોનું ન્યાયાલય, સેશન ન્યાયાલય ગણાશે અને ખાસ ન્યાયાધીશ સમક્ષ ફોજદારી કાર્યવાહીનું સંચાલન કરનાર વ્યક્તિ, પબ્લીક પ્રોસીકયુટર ગણાશે.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો	(૪) ખાસ કરીને અને પેટા–કલમ(૩)માંની જોગવાઇઓની વ્યાપકતાને બાધ આવ્યા સિવાય, ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમો ૩૨૬ અને ૪૭૫ની જોગવાઇઓ શકય હોય તેટલે સુધી ખાસ ન્યાયાધીશ સમક્ષની કાર્યવાહીઓને લાગુ પડશે અને સદરહું જોગવાઇઓના હેતુઓ માટે, ખાસ ન્યાયાધીશ, મેજીસ્ટ્રેટ તરીકે ગણાશે.	

	(૫) ખાસ ન્યાયાધીશ તેણે દોષિત ઠરાવેલ કોઇ વ્યક્તિને જે ગુના માટે આવી વ્યક્તિ દોષિત ઠરી હોય તેવા ગુનાની શિક્ષા માટે કાયદાથી મંજૂર રાખેલી કોઇપણ સજા કરી શકશે.	
સન ૧૯૪૪નો વટહુકમ ૩૮	(૬) ખાસ ન્યાયાધીશ આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઇ ગુનાની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરતી વેળા, ફોજદારી કાયદા સુધારા વટહુકમ,૧૯૪૪ હેઠળ જિલ્લા ન્યાયાધીશે વાપરવાની તમામ સત્તા વાપરશે અને કરવાના તમામ કાર્યો કરશે.	
સન ૧૯૫૫નો ૧૦મો સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	૬. (૧) ખાસ ન્યાયાધીશ, આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૧૨–કની પેટા કલમ(૧)માં ઉલ્લેખ કોઇ ખાસ હુકમનું અથવા તે કલમની પેટા–કલમ(૨)ના ખંડ(ક)માં ઉલ્લેખલ કોઇપણ હુકમનું ઉલ્લંઘન કરવા સંબંધી કોઇળ રાજ્ય સેવકે કર્યો હોવાનું કહેવાતા, કલમ ૩ની પેટા–કલમ(૧)માં નિર્દિષ્ટ કરેલા કોઇ ગુનાની ઇન્સફી કાર્યવાહી કરતા હોય ત્યારે આ અધિનિયમની કલમ ૫ની પેટા–કલમ (૧)માં અથવા ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમ ૨૬૦માં ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં ખાસ ન્યાયાધીશ, સંક્ષિપ્ત રીતે ગુનાની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરશે અને સદરહું અધિનિયમની કલમો ૨૬૨ થી ૨૬૫ (બન્ને સહિત)ની જોગવાઇઓ, શકય હોય ત્યાં સુધી આવી ઇન્સાફી કાર્યવાહીને લાગુ પડશે. પરંતુ, આ કલમ હેઠળની સંક્ષિપ્ત ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં કોઇ ગુના સાબિતીના કેસમાં ખાસ ન્યાયાધીશ, એક વર્ષથી વધુ ન હોય તેટલી મુદત સુધીની કેદની સજા કરે તો તે કાયદેસર ગણાશે. વધુમાં, આ કલમ હેઠળની સંક્ષિપ્ત ઇન્સાફી કાર્યવાહીના આરંભે અથવા તે દરમિયાન, ખાસ ન્યાયાધીશને એમ જણાય કે કેસનો પ્રકાર એવો છે કે એક વર્ષ કરતાં વધુ વધારે મુદત માટેની સજા કરી શકાઇ હોત અથવા અન્ય કોઇ કારણસર સંક્ષિપ્ત રીતે કેસની ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરવી અનિચ્છનીય છે ત્યારે ખાસ ન્યાયાધીશ, પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી તે મુજબના હુકમની નોંધ કરશે અને તે પછી જેની જુબાની લેવાઇ હોય તેવા કોઇ સાક્ષીઓને પાછા બોલાવશે અને મેજીસ્ટ્રેટોએ વોરંટ કેસોની ઇન્સાફી કાર્યવાહી	સંક્ષિપ્ત રીતે ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરવાની સત્તા

	કરવા માટે સદરહું અધિનિયમથી જે કાર્યરીતિ ઠરાવી છે તે અનુસાર, કેસની સુનાવણી કે ફરી સુનાવણી કરવા આગળ વધશે.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	(૨) આ અધિનિયમમાં અથવા ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં વિરૂદ્ધનો ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં આ કલમ હેઠળ સંક્ષિપ્ત ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરી હોય તેવા જે કેસોમાં ખાસ ન્યાયાધીશ, એક મહિનાથી વધુ નહિ તેટલી કેદની અને બે હજારથી વધુ નહિ તેટલા રૂપિયાના દંડની સજા કરે તેવા કોઇ કેસમાં એવી સજા ઉપરાંત સદરહું અધિનિયમની કલમ ૪પર હેઠળ કોઇ હુકમ કરવામાં આવ્યો કે ન હોય તો પણ દોષિત ઠરાવેલ વ્યક્તિથી કોઇ અપીલ થઇ શકશે નહીં પરંતુ ખાસ ન્યાયાધીશે ઉપર્યુકત મર્યાદા કરતાં વધારે કોઇ સજા કરી હોય ત્યારે અપીલ કરી શકાશે.	

પ્રકરણ–૩ ગુના અને શિક્ષા

હોદાની રૂએ કરવાના કૃત્યના સંબંધમાં કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાય રાજ્ય સેવકે પરિતોષણ લેવા બાબત	૭. જે કોઇ વ્યક્તિ, રાજ્ય સેવક હોય અથવા હોવાની અપેક્ષા રાખતી હોય તે પોતાના માટે અથવા બીજી કોઇપણ વ્યક્તિ માટે, કેન્દ્ર સરકારઅથવા રાજ્ય સરકાર અથવા સંસદ અથવા કોઇપણ રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસે અથવા કલમ–રના ખંડ(ગ)માં ઉલ્લેખેલ કોઇપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ, કોર્પોરેશન અથવા સરકારી કંપની અથવા કોઇપણ જાણીતા કે અન્ય રાજ્ય સેવકની કોઇ પણ વ્યક્તિ ઉપર, કોઇપણ સરકારી કામ કરવા માટે અથવા કરવાનું અટકાવવા માટે અથવા પોતાના સરકારી કામો કરીને કોઇપણ વ્યક્તિની તરફદારી અથવા વિરોધ દર્શાવવા માટે અથવા દર્શાવવાનુ અટકાવવા માટે અથવા કોઇપણ સેવા અથવા કુસેવા બજાવવા માટે અથવા બજાવવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે હેતુ અથવા બદલી તરીકે કાયદેસરના મહેનતાણાસિવાય ગમે તે પ્રકારનું કોઇપણ તોષણ બીજી વ્યક્તિ પાસેથી સ્વીકારે અથવા મેળવે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે તે વ્યક્તિ. છ મહિના કરતાં ઓછી ન હોય તેટલી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે. સ્પષ્ટીકરણ – (૧) ""રાજ્ય સેવક થવાની અપેક્ષા રાખતા" હોદો ધરાવવાની અપેક્ષા રાખતી ન હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ પોતે હોદો ધરાવવાની તૈયારીમાં છે અને પછી તે તેમને સેવા આપશે એમ મનાવીને, બીજાઓને છેતરીને તોષણ મેળવે તો તે છેતરપીંડી કરવા માટે દોષિત ઠરી શકે, પણ આ કલમમાં વ્યાખ્યા કર્યા મુજબના ગુના માટે તે દોષિ થતી નથી. (ખ) "તોષણ"તોષણ"એ શબ્દ નાણાંકીય તોષણ અથવા નાણામાં અંદાજી શકાય તેવા તોષણ પૂરતો મર્યાદિત નથી. (ગ) "કાયદેસર મહેનતાણું" કાયદેસર મહેનતાણું" એ શબ્દો રાજ્ય સેવક કાયદેસર રીતે માંગી શકે તેવા, મહેનતાણા પુરતા મર્યાદિત નથી પણ જ્યાં તે સેવા આપતો હોય તે સરકારે અથવા સંગઠને તે સ્વીકારવા માટે છૂટ આપી હોય તે તમામ મહેનતાણાનો તેમાં સમાવેશ થાય છે. (ઘ) "કામ કરવા માટેનો હેતુ અથવા બદલો" જે કોઇ વ્યક્તિ, પોતે જે કામ કરવાનો ઇરાદો રાખતી ન હોય અથવા કરવાની સ્થિતિમાં પોતે ન હોય

	અથવા પોતે કર્યું ન હોય તેવા કામ માટે હેતુ અથવા બદલા તરીકે તોષણ સ્વીકારે તે વ્યક્તિ, આ શબ્દપ્રયોગમાં આવી જાય છે. (ચ) જયારે રાજ્ય સેવક, કોઇ વ્યક્તિને ભૂલથી એમ માનવાને લલચાવે કે પોતાની સરકાર સાથેની લાગવગથી તે વ્યક્તિને હક મેળવી આપશે અને આ રીતે તે વ્યક્તિને આ સેવાના બદલા તરીકે નાણા અથવા બીજું કોઇ તોષણ રાજ્ય સેવકને આપવા લલચાવે, ત્યારે રાજ્ય સેવકે આ કલમ હેઠળ ગુનો કરેલો છે.
રાજ્ય સેવક ઉપર લાંચ આપીને અથવા ગેરકાયદેસરના સાધનો દ્વારા લાગવગ કરવા માટે તોષણ લેવા બાબત	૮. જે કોઇ વ્યક્તિ પોતાના માટે અથવા બીજી કોઇપણ વ્યક્તિ માટે કેન્દ્ર સરકારની અથવા કોઇપણ રાજ્ય સરકારની અથવા સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળની અથવા કલમ–રના ખંડ(ગ)માં ઉલ્લેખેલ કોઇપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ, કોર્પોરેશન અથવા સરકારી કંપનીની અથવા કોઇપણ જાણીતા કે અન્ય રાજ્ય સેવકની કોઇપણ વ્યક્તિ ઉપર કોઇ સરકારી કામ કરવા માટે અથવા કરવાનું અટકાવવા માટે અથવા આવા રાજ્ય સેવકના સરકારી કામો કરીને કોઇપણ વ્યક્તિની તરફદારી અથવા વિરોધ દર્શાવવા માટે અથવા કોઇપણ સેવા અથવા કુસેવા બજાવવા માટે અથવા બજાવવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે જાણીતા અથવા રાજ્ય કોઇપણ રાજ્યસેવકને લાંચ આપીને અથવા ગેરકાયદેસરના સાધનો દ્વારા લલચાવવા માટે હોય અથવા બદલી તરીકે ગમે તે પ્રકારનું કોઇપણ તોષણ કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી સ્વીકારે અથવા મેળવે અથવા સ્વીકારવા સંમત થવા અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે તે વ્યક્તિ છ મહિના કરતાં ઓછી ન હોય તેટલી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે.
રાજ્ય સેવક સાથે અંગત વગ વાપરીને તોષણ લેવા બાબત	૯. જે કોઇ વ્યક્તિ પોતાના માટે અથવા બીજી કોઇપણ વ્યકિત માટે કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા સંસદ કે કોઇ રાજ્ય વિધાનમંડળની અથવા કલમ–રના ખંડ(ગ)માં ઉલ્લેખેલ સ્થાનિક સત્તામંડળ, કોર્પોરેશન અથવા સરકારી કંપનીની અથવા જાણીતા કે અન્ય રાજ્ય સેવકની કોઇપણ વ્યક્તિ ઉપર, કોઇ સરકારી કામ કરવા માટે અથવા કરવાનું અટકાવવા માટે અથવા આવા રાજ્ય સેવકના સરકારી કામો કરીને, કોઇપણ વ્યક્તિની તરફદારી અથવા વિરોધ દર્શાવવા માટે અથવા કોઇપણ સેવા અથવા કુસેવા બજાવવા અથવા ન બજાવવા માટે પ્રયત્ન કરવા કોઇપણ જાણીતા અથવા અન્ય રાજ્ય સેવક અંગત વગ વાપરીને, લલચાવવાના હેતુ કે બદલા તરીકે ગમે તે પ્રકારનું કંઇપણ

	તોષણ, કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી સ્વીકારે અથવા મેળવે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે તે વ્યક્તિ છ મહિના કરતાં ઓછી ન હોય તેટલી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે.
કલમ-૮ અથવા ૯માં વ્યાખ્યા કરેલા ગુનામાં રાજ્ય સેવક દુષ્પ્રેરણ કરવા બદલ શિક્ષા	૧૦. જે કોઇ વ્યક્તિ રાજ્ય સેવક હોય અને જેના સંબંધમાં, કલમ ૮ અથવા ૯માં વ્યાખ્યા કરેલ ગુના પૈકી કોઇ ગુનો થયેલ હોય તે વ્યક્તિ, ગુનાનું દુષ્પ્રેરણ કરે પછી તે ગુનો તે દુષ્પ્રેરણના પરિણામે થયો હોય કે થયો ન હોય તો પણ તે છ મહિનાથી ઓછી ન હોય તેટલી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.
રાજ્ય સેવકે કરેલી કાર્યવાહીમાં કે કામકાજમાં સંબંધિત વ્યક્તિ પાસેથી અવેજ સિવાય તેવા રાજ્ય સેવકે કિંમતી વસ્તુ મેળવવા બાબત.	૧૧. જે કોઇ વ્યક્તિ, રાજ્ય સેવક હોય અને પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિ માટે, આવા રાજ્ય સેવકે કરેલી કે કરી રહ્યો હોય તેવી કોઇ કાર્યવાહી અથવા કામકાજમાં સંબંધ ધરાવતી હોવાનું અથવા ધરાવતી હોય અથવા ધરાવવાનો સંભવ હોવાનું જાણતી હોય અથવા તેના પોતાના અથવા તે જેના તાબામાં હોય તેવા કોઇ રાજ્ય સેવકના સરકારી કામો સાથે કંઇપણ સંબંધ ધરાવતી હોય તેવી કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી અથવા એવી રીતે સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિમાં હિત હોવાનું અથવા સંબંધ હોવાનું જાણતી હોય તેવી કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી અવેજ સિવાય કે તે અવેજ અપૂરતો હોવાનું પોતે જાણતી હોય તેવા અવેજ બદલ, કોઇ કિંમતી વસ્તુ સ્વીકારે અથવા મેળવે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય અથવા મેળવવા કોશિશ કરે, તે વ્યક્તિ છ મહિનાથી ઓછી ન હોય તેવી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને દંડને પણ પાત્ર થશે.
કલમ ૭ અથવા ૧૧માં વ્યાખ્યા કરેલા ગુનામાં દુષ્પ્રેરણ કરવા બદલ શિક્ષા	૧૨. જે કોઇ વ્યક્તિ કલમ-૭ અથવા ૧૧ હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર કોઇપણ ગુનાનું દુષ્પ્રેરણ કરે, પછી તે ગુનો દુષ્પ્રેરણ કરવાના પરિણામે થયો હોય કે થયો ન હોય તો પણ તે છ મહિના કરતાં ઓછી ન હોય તેટલી પણ પાંચ વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.
રાજ્ય સેવકે ગુનાહિત ગેરવર્તન કરવા બાબત.	૧૩. (૧) કોઇ રાજ્ય સેવકે નીચે પ્રમાણે કર્યું હોય તો ગુનાહિત ગેરવર્તનનો ગુનો કર્યાનું કહેવાય – (ક) કોઇ વ્યક્તિ પાસેથી પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિ માટે કલમ-૭માં જણાવ્યા પ્રમાણે હેતુ અથવા બદલા તરીકે,કાયદેસરના

	મહેનતાણા સિવાયનું કોઇ તોષણ વારંવાર સ્વીકારે અથવા મેળવે અથવા સ્વીકારવા કબૂલ થાય અથવા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે અથવા (ખ) કોઇ વ્યક્તિ પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિ માટે, પોતે કરેલી અથવા કરી રહ્યો હોય તેવી કોઇ કાર્યવાહીમાં અથવા કામકાજમાં સંબંધ ધરાવતી હોવાનું અથવા ધરાવવાની હોવાનું અથવા ધરાવવાનો સંભવ હોવાનું જાણતો હોય અથવા પોતાના કે પોતે જેના તાબામાં હોય તે રાજ્ય સેવકના સરકારી કાર્યો સાથે સંકળાયેલ હોય તેવી કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી અથવા એ રીતે સંબંધ ધરાવતી વ્યક્તિનું હિત હોવાનું અથવા તેના સાથે સંબંધ હોવાનું જાણતી હોય તેવી કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી, પોતાના માટે કે કોઇ વ્યક્તિ માટે,કંઇ અવેજ આપ્યા વિના અથવા અવેજ અપૂરતો હોવાનું જાણતી હોય તેવી કોઇ કિંમતી વસ્તુ લે કે મેળવે અથવા લેવા સંમત થાય કે મેળવવાની કોશીશ કરે અથવા (ગ) કોઇ વ્યક્તિ, રાજ્ય સેવક તરીકે પોતાને સોંપેલ અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળની કોઇ મલકતનો અપ્રમાણિક રીતે અથવા કપટપૂર્વક દુવિનિયોગ કરે અથવા અન્યથા તેને પોતાના ઉપયોગમાં લેવા માટે રૂપાંતર કરે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિને તેમ કરવા દે અથવા (ઘ) જો તે... (૧) લાંચ આપીને અથવા ગેરકાયદેસર સાધન દ્વારા પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિ માટે, કિંમતી વસ્તુ અથવા નાણાંકીય લાભ મેળવે અથવા (૨) રાજ્ય સેવક તરીકેના પોતાના હોદાનો દુરૂપયોગ કરીને પોતાના માટે અથવા અન્ય કોઇ વ્યક્તિ માટે કોઇ કિંમતી વસ્તુ અથવા નાણાંકીય લાભ મેળવે અથવા (૩) રાજ્ય સેવક તરીકેનો હોદો ધરાવતી વેળા કોઇપણ વ્યક્તિ માટે, કંઇપણ જાહેર હિત સિવાય કોઇ કિંમતી વસ્તુ અથવા નાણાંકીય લાભ મેળવે અથવા (ચ) જેના માટે રાજ્ય સેવક નાણાંકીય સાધનોનો અથવા આવકના તેનાં જાણીતા સાધનો સાથે અપ્રમાણસર એવી મિલકતના સંતોષકારક હિસાબ આપી શકે નહીં તે તેની અથવા તેના વતીની કોઇ વ્યક્તિના કબજામાં હોય અથવા તેના હોદાની મુદત દરમિયાન કોઇપણ સમયે કબજો મેળવ્યો હોય.

	સ્પષ્ટીકરણ- આ કલમના હેતુ માટે, ""આવકના જાણીતા સાધનો" એટલે કોઇ કાયદેસરનાં સાધનોમાંથી પ્રાપ્ત કરેલી આવક અને આવી આવકની, રાજ્ય સેવકને તત્સમયે લાગુ પડતા હોય તેવા કોઇ કાયદા, નિયમો અને હુકમોની જોગવાઇઓ અનુસાર જાણ કરેલી હોવી જોઇએ. (૨) ગુનાહિત ગેરવર્તન કર્યું હોય તેવો કોઇપણ રાજ્ય સેવક એક વર્ષથી ઓછી ન હોય તેટલી પણ સાત વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.
કલમો ૮, ૯ અને ૧૨ હેઠળ વારંવાર ગુનો કરવા બાબત.	૧૪. જે કોઇ વ્યક્તિ વારંવાર (ક) કલમ ૮ અથવા કલમ ૯ હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર ગુનો કરે અથવા (ખ) કલમ ૧૨ હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર ગુનો કરે તે વ્યક્તિ બે વર્ષથી ઓછી ન હોય તેટલી પણ સાત વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાને પાત્ર થશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.
કોશિશ કરવા બદલ શિક્ષા	૧૫. જે કોઇ વ્યક્તિ કલમ ૧૩ની પેટા કલમ(૧)ના ખંડ (ગ) અથવા ખંડ (ઘ)માં ઉલ્લેખેલો ગુનો કરવાની કોશીશ કરે તે ત્રણ વર્ષ સુધીની કેદની અને દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.
દંડ ઠરાવવા માટે વિચારણામાં લેવાની બાબતો	૧૬. કલમ-૧૩ની પેટા કલમ(૨) અથવા કલમ ૧૪ હેઠળ દંડની સજા કરવામાં આવી હોય ત્યારે દંડની રકમ ઠરાવતી વખતે,ન્યાયાલય, આરોપી વ્યક્તિએ ગુનો કરીને મેળવેલી હોય તેવી રકમ અથવા મિલકતની કિંમત હોય તો તે અથવા કલમ-૧૩ની પેટા કલમ (૧)ના ખંડ (ગ)માં ઉલ્લેખેલો કોઇ ગુના માટે દોષિત ઠરેલ હોય ત્યારે જે નાણાંકીય સાધનો કે મિલકત માટે આરોપી વ્યક્તિ સંતોષકારક ખુલાસો આપી શકયો ન હોય તેવા તે ખંડમાં ઉલ્લેખેલા નાણાંકીય સાધનો અથવા મિલકતને, વિચારણમાંલેવા જોઇશે.

પ્રકરણ-૪ અધિનિયમ હેઠળના કેસોની તપાસ

પાસ કરવા માટેની અધિકૃત વ્યક્તિઓ	૧૭. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં (ક) દિલ્હી સ્પેશિયલ પોલીસ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટની બાબતમાં પોલીસ ઈન્સ્પેકટરના	સન ૧૯૭૪નો ૨જો.
સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	(ખ) મુંબઇ, કલકત્તા મદ્રાસ અને અમદાવાદના મેટ્રોપોલીટન વિસ્તારમાં અને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમ-૮ની પેટા કલમ(૧) હેઠળ હોય તે તરીકે જાહેર કરેલા અન્ય કોઇ મેટ્રોપોલીટન વિસ્તારમાં, મદદનીશ પોલીસ કમિશનરના. (ગ) અન્યત્ર નાયબ પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટના અથવા સમકક્ષ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીના દરજ્જાથી ઉતરતા દરજ્જાના હોય તેવા કોઇ પોલીસ અધિકારી, મેટ્રોપોલીટન મેજીસ્ટ્રેટ અથવા યથાપ્રસંગ પ્રથમ વર્ગના મેજીસ્ટ્રેટના હુકમ વગર, આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઇ ગુનાની તપાસ કરી શકશે નહીં અથવા તે માટે વગર વોરંટે કોઇની પણ ધરપકડ કરી શકશે નહીં. પરંતુ પોલીસ ઈન્સ્પેકટરના દરજ્જાથી ઉતરતા દરજ્જાના ન હોય તેવા કોઇ પોલીસ અધિકારીને સામાન્ય અથવા ખાસ હુકમ કરીને આ અર્થે, રાજ્ય સરકારે અધિકૃત કર્યા હોય તો તે યથાપ્રસંગે મેટ્રોપોલીટન મેજીસ્ટ્રેટ અથવા પ્રથમ વર્ગના મેજીસ્ટ્રેટના હુકમ વગર એવા કોઇપણ ગુનાની તપાસ કરી શકશે અથવા વોરંટ વગર તે માટે ધરપકડ કરી શકશે. વધુમાં કલમ-૧૩ની પેટા કલમ (૧)ના ખંડ (ચ)માં ઉલ્લેખેલા કોઇ ગુનાની, પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટથી ઉતરતા દરજ્જાના ન હોય તેવા કોઇ પોલીસ અધિકારીના હુકમ વગર, તપાસ કરી શકાશે નહીં.	
બેન્કરના ચોપડા તપાસવાની સત્તા	૧૮. મળેલી માહિતી ઉપરથી અથવા અન્યથા, જે પોલીસ અધિકારીને કલમ-૧૭ હેઠળ ગુનાની પાસ કરવાની સત્તા આપેલી હોય તેવો ગુનો થયાની શંકાનું કારણ હોય અને તેને એમ લાગે કે એવા ગુનાની તપાસ અથવા ચોકસી માટે બેન્કરના ચોપડા તપાસવા જરૂરી છે તો તેવા પોલીસ અધિકારી તે સમયે અમલમાં હોય તેવા કોઇ કાયદામાં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં જેટલેઅંશે તે ગુનો કર્યો હોવાનો જેના ઉપર શક હોય તે વ્યક્તિના અથવા તેના વતી નાણાં રાખતી હોવાની જેના ઉપર શંકા હોય તેવી બીજી કોઇપણ વ્યક્તિના હિસાબો સંબંધી હોય તેટલે અંશે બેન્કરના ચોપડા તપાસી શકશે અને તેમાંથી સંબંધિત નોંધોની પ્રમાણિત નકલો લઇ શકશે અથવા લેવડાવી શકશે અને આ કલમ	

	હેઠળ પોતાની સત્તા વાપરવામાં પોલીસ અધિકારીને સહાય કરવા માટે જે તે બેન્ક બંધાયેલી રહેશે. પરંતુ પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટના દરજ્જાથી ઉતરતા દરજ્જાના કોઇ પોલીસ અધિકારી, કોઇ વ્યક્તિના હિસાબો સંબંધી આ કલમ હેઠળ કોઇ સત્તા વાપરી શકશે નહીં, સિવાય કે તેને પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટના દરજ્જાના અથવા તેનાથી ઉપરના દરજ્જાના કોઇ પોલીસ અધિકારીએ આ અર્થે ખાસ અધિકૃત કરેલ હોય.
સન ૧૮૯૧નો ૧૮મો	સ્પષ્ટીકરણ – આ કલમમાં "બેન્ક" અને "બેન્કરના ચોપડા" એ શબ્દ પ્રયોગોનો અર્થ બેન્કર ચોપડા પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૯૧માં અનુક્રમે તેમનો જે અર્થ કરવામાં આવ્યો છે તે જ થશે.

પ્રકરણ–૫ ફોજદારી કામ ચલાવવા માટે મંજૂરી અને બીજી પ્રકીર્ણ જોગવાઇઓ

ફોજદારી કામ ચલાવવા માટે પૂર્વમંજૂરી જરૂરી હોવા બાબત	૧૯. (૧) કોઇપણ ન્યાયાલય, કોઇ રાજ્ય સેવકે કરેલા હોવાનું કહેવાતું હોય તેવા, કલમો ૭, ૧૦, ૧૧, ૧૩ અને ૧૫ હેઠળના શિક્ષાપાત્ર ગુનાની વિચારણા. (ક) જે વ્યક્તિ સંઘના કામકાજના સંબંધમાં નોકરીમાં હોય અને કેન્દ્ર સરકારની મંજૂરીથી હોય તે સિવાય અથવા મંજૂરીથી તેના હોદા ઉપરથી દૂર કરી શકાય નહીં તેવી વ્યક્તિની બાબતમાં તે સરકારની (ખ) જે વ્યક્તિ કોઇ રાજ્યના કામકાજના સંબંધમાં નોકરીમાં હોય અને જેને રાજ્ય સરકારની મંજૂરીથી હોય તે સિવાય અથવા મંજૂરીથી તેના હોદા ઉપરથી દૂર કરી શકાય નહીં તેવી વ્યક્તિની બાબતમાં તે સરકારની (ગ) અન્ય કોઇ વ્યક્તિની બાબતમાં તેના હોદા ઉપરથી દૂર કરવાની સત્તા માટે સક્ષમ એવા કોઇ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી સિવાય કરી શકશે નહીં. (૨) ગમે તે કોઇપણ કારણસર પેટા–કલમ (૧) હેઠળ જરૂરી એવી પૂર્વમંજૂરી, કેન્દ્ર સરકારે અથવા રાજ્ય સરકારે અથવા બીજા કોઇ સત્તાધિકારીએ આપવી જોઇએ કે કેમ એ વિષે કોઇ શંકા ઉપસ્થિત થાય ત્યારે જે સમયે ગુનો કર્યો હોવાનું કહેવાતું હતું તે સમયે તે રાજ્ય સેવકને તેના હોદા ઉપરથી દૂર કરવા સક્ષમ ગણાત તે સરકારે અથવા સત્તાધિકારીએ એવી મંજૂરી આપવી જોઇશે.
સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	(૩) ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં (ક) ખાસ ન્યાયાધીશે કરેલ કોઇ નિર્ણય, સજા અથવા હુકમ તે ન્યાયાલયના અભિપ્રાય મુજબ તેનાથી વાસ્તવમાં ન્યાયની નિષ્ફળતા સંભવિત બનતી હોય તે સિવાય, પેટા–કલમ(૧) હેઠળ જરૂરી મંજૂરીના અભાવે કે તેમાં કોઇ ભૂલ, વર્જન અથવા નિયમબાહ્યતાના કારણે, અપીલ, બહાલી કે ફેરતપાસમાં તે ન્યાયલયથી ફેરવી અથવા બદલી શકાશે નહીં. (ખ) કોઇપણ ન્યાયાલય કોઇપણ ભૂલ, વર્જન અથવા નિયમબાહ્યતા, ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમી છે એવી ખાતરી થાય તે સિવાય સત્તાધિકારીએ આપેલી મંજૂરીમાં આવી કોઇ ભૂલ, વર્જન અથવા

	નિયમબાહ્યતાને કારણે, આ અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીઓ મોકૂફ રાખી શકશે નહીં. (ગ) કોઇપણ ન્યાયાલય, બીજા કોઇ કારણે આ અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહીઓ મોકૂફ રાખી શકશે નહી અને કોઇપણ ન્યાયાલય,કોઇ તપાસ, ઇન્સાફી કાર્યવાહી, અપીલ અથવા બીજી કાર્યવાહીઓમાં કરેલા વચગાળાના કોઇ હુકમના સંબંધમાં ફેરતપાસની સત્તા વાપરી શકશે નહીં. (૪) પેટા–કલમ(૩) હેઠળ એવી મંજૂરીના અભાવે અથવા કોઇ ભૂલ, વર્જન કે નિયમ બાહ્યતાને લીધે ન્યાય નિષ્ફળ ગયો છે અથવા પરિણમ્યો છે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે ન્યાયાલયે એ કાર્યવાહીના પ્રારંભના તબક્કે કોઇ વાંધો ઉપસ્થિત રહી શકાય અથવા વાંધો ઉપસ્થિત રહવો જોઇએ કે કેમ તે હકીકત ધ્યાનમાં લેવી જોઇશે. સ્પષ્ટીકરણ – આકલમના હેતુઓ માટે .... (ક) ""ભૂલ''માં મંજૂરી આપવા માટે, સત્તા ધરાવનારની સક્ષમતાનો સમાવેશ થાય છે. (ખ) ફોજદારી ફરીયાદ માટે જરૂરી મંજૂરીમાં, કોઇપણ જરૂરીયાતના એવા સંદર્ભનો સમાવેશ થાય છે કે, ફોજદારી કામ, નિર્દિષ્ટ સત્તા ધરાવનારના કહેવાથી અથવા નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિની મંજૂરીથી અથવા તેવા જ પ્રકારની કોઇ જરૂરીયાતથી ફરીયાદ કરી હોવી જોઇશે.
રાજ્ય સેવક,કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાયનું પરિતોષણ લે ત્યારે તે વિષે માની લેવા બાબત	૨૦. (૧) કલમ–૭ અથવા કલમ–૧૧ અથવા કલમ–૧૩ની પેટા–કલમ(૧)ના ખંડ(ક) અથવા (ખ) હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર કોઇ ગુનાની ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં એવું સાબિત થાય કે આરોપી વ્યક્તિએ પોતાના માટે અથવા કોઇ અન્ય વ્યક્તિ માટે કોઇપણ વ્યક્તિ પાસેથી (કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાયનું) કોઇ તોષણ અથવા કોઇ કિંમતી વસ્તુઓ સ્વીકારી છે અથવા મેળવી છે અથવા સ્વીકારવા સંમત થયેલ છે અથવા મેળવવાની કોશિશ કરી છે ત્યારે એથી વિરૂદ્ધનું સાબિત થાય તે સિવાય એમ માની લેવામાં આવશે કે વ્યક્તિએ યથાપ્રસંગ તે તોષણ અથવા કિંમતી વસ્તુ, કલમ–૭માં જણાવ્યા પ્રમાણેના હેતુ અથવા બદલા તરીકે અથવા તોષણ, કંઇ અવેજ આપ્યા વિના અથવા અપૂરતી હોવાનું તે જાણતો હોય તેવા અવેજ માટે સ્વીકારી છે અથવા મેળવેલી છે અથવા સ્વીકારવાનું કબૂલ કરેલું છે અથવા મેળવવાની કોશિષ કરેલી છે.

	(૨) કલમ–૧૨ હેઠળ અથવા કલમ–૧૪ના ખંડ(ખ) હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર ગુનાની ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં એવું સાબિત થાય કે કોઇ આરોપી વ્યક્તિએ (કાયદેસર મહેનતાણાં સિવાયના કોઇ તોષણ અથવા કોઇ કિંમતી વસ્તુ આપેલ છે અથવા આપવાની તૈયારી બતાવી છે અથવા આપવાની કોશિશ કરેલ છે ત્યારે એથી વિરૂદ્ધનું સાબિત થાય તે સિવાય એમ માની લેવામાં આવશે કે વ્યક્તિએ યથાપ્રસંગ કોઇ અવેજ લીધા વિના અથવા અપૂરતો અવેજ હોવાનું જાણીને આપી છે અથવા આપવાની તૈયારી બતાવી છે અથવા આપવાની કોશીશ કરી છે. (૩) પેટા–કલમો (૧) અને (૨)માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં ન્યાયાલયને પોતાના અભિપ્રાય મુજબ એમ લાગે કે ઉપર્યુકત તોષણ અથવા વસ્તુ એવી મામૂલી છે કે તે ઉપરથી લાંચ લીધાનું અનુમાન વાજબી રીતે કરી શકાય નહીં તો સરદહું બેમાંથી કોઇપણ પેટા–કલમમાં ઉલ્લખેલી બાબત માની લેવાની ના પાડી શકશે.
આરોપી વ્યક્તિ,સાક્ષી તરીકે સક્ષમ ગણાશે	૨૧. આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર કોઇ ગુનાનું તહોમત મુકવામાં આવ્યું હોય તેવી કોઇ વ્યક્તિ, બચાવ માટેના સક્ષમ સાક્ષી તરીકે ગણાશે અને પોતાની સામે અથવા તે જ ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં તેની સાથે જેના ઉપર તહોમત મુકવામા આવ્યું હોય તે વ્યક્તિ સામે મુકાયેલા તહોમતોને ના સાબત કરવા માટે સોગંદ ઉપર જુબાતી આપી શકશે. પરંતુ.. (ક) તેની પોતાની વિનંતીથી હોય તે સિવાય, સાક્ષી તરીકે તેને બોલાવી શકાશે નહીં. (ખ) પુરાવો આપવાની તેની નિષ્ફળતાને ફરીયાદ પક્ષ તરફથી કોઇ ટીકનો વિષય બનાવી શકાશે નહીં અથવા તેની વિરૂદ્ધ અથવા એ જ ઈન્સાફી કાર્યવાહીમાં તેની સાથે તહોમતદાર હોય તે વ્યક્તિ વિરૂદ્ધ થઇ માની લેવાનું ઉપસ્થિત કરી શકાશે નહીં. (ગ) જેના માટે તેના ઉપર તહોમત મુકવામાં આવ્યું હોય તે ગુના સિવાયનો કોઇ ગુનો તેણે કર્યો છે અથવા તેવા ગુના મો તે દોષિત ઠર્યો છે અથવા તે ખરાબ ચારિત્ર્યનો છે એવું સૂચવતો કોઇ સવાલ તેને પૂછી શકાશે નહીં અને પૂછવામાં આવે તો તેનો જવાબ આપવાની તેને ફરજ પાડી શકાશે નહીં સિવાય કે–

	(૧) તેણે એવો ગુનો કર્યાની અથવા એવા ગુના માટે તે દોષિત ઠર્યો હોવાની સાબિતી, તેના ઉપર જે ગુનાનું તહોમત મુકવામાં આવ્યું હો તે ગુના માટે તે દોષિત છે એવું બતાવવા માટેના ગ્રાહ્ય પુરાવો હોય અથવા (૨) તેણે પોતે અથવા તેના વકીલ મારફત પોતાનું સારૂં ચારિત્ર્ય પુરવાર કરવાની દૃષ્ટિએ ફરીયાદ પક્ષના કોઇ સાક્ષીને કોઇ સવાલ પૂછયો હોય અથવા પોતાના સારા ચારિત્ર્યનો પુરાવો આપ્યો હોય અથવા બચાવનો પ્રકાર કે બચાવ કરવાની રીત એવી હોય કે તેનાથી ફરીયાદ પક્ષના કે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીના ચારિત્ર્ય ઉપર દોષારોપણ થતું હોત અથવા (૩) તેણે, એવા જ ગુનાનું તહોમત મુકાયેલી બીજી કોઇ વ્યક્તિ વિરૂદ્ધ જુબાની આપેલી હોય.	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	૨૨. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની જોગવાઇઓ, આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાને પાત્ર ગુનાના સંબંધમાં કોઇ કાર્યવાહીને લાગુ પાડતી વખતે, એવી રીતે અમલ થશે જાણે કે - (ક) કલમ ૨૪૩ની પેટા– કલમ(૧)માં ""ત્યાર પછી આરોપીને પોતાનો બચાવ શરૂ કરવા અને પોતાનો પુરાવો રજૂ કરવાનું ફરમાવવું જોઇશે" એ શબ્દોને બદલે ""ત્યાર પછી આરોપીને તરત જ અથવા ન્યાયાલય તેને છૂટ આપે તેટલા સમયમાં પોતે જેને પોતાના સાક્ષીઓ તરીકે તપાસવા માંગતો હોય એવી વ્યક્તિઓ (કમોઇ હોય તો) તેની અને પોતે જેના ઉપર આધાર રાખવા માંગતો હોય એવા દસ્તાવેજો (કોઇ હોય તો) તેની લેખિત યાદી આપવા ફરમાવવું જોઇશે અને ત્યારપછી પોતાનો બચાવ શરૂ કરવા અને પોતાનો પુરાવો રજૂ કરવા ફરમાવવું જોઇશે" એ શબ્દો મુકવામાં આવ્યા હોય તેમ	કેટલાક ફેરફારોને આધીન રહીને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ,૧૯૭૩ લાગુ પાડવા બાબત
	(ખ) કલમ ૨૩૦૯ની પેટા–કલમ (૨)માં, ત્રીજા પરંતુક પછી, નીચેનો પરંતુક દાખલ કર્યો હોય તેમ –	

	"વધુમાં એવી કાર્યવાહીના કોઇ પક્ષકારે કલમ ૩૯૭ હેઠળ અરજી કરેલી હોય એ જ કારણે કાર્યવાહી મોકૂફ કે મુલતવી રાખી શકાશે નહિં" (ગ) કલમ–૩૧૭ની પેટા–કલમ (૨) પછી નીચેની પેટા કલમ દાખલ કરી હોય તેમ, "(૩) પેટા–કલમ(૧) અથવા પેટા–કલમ(૨)માં ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં ન્યાયાધીશ પોતાને યોગ્ય લાગે તો અને પોતે કારણોની લેખિત નોંધ કરીને આરોપીની અથવા તેના વકીલની ગેરહાજરીમાં તપાસ અથવા ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરી શકશે અને સાક્ષીની ઉલટ તપાસ માટે પાછો બોલાવવાના આરોપીના હકને આધીન રહીને, કોઇપણ સાક્ષીનો પુરાવો નોંધી શકશે." (ઘ) કલમ ૩૯૭ની પેટા–કલમ (૧)માં સ્પષ્ટીકરણ પહેલાં નીચેનો પરંતુક દાખલ કરેલો હોય તેમ– "પરંતુ એવી કાર્યવાહીના કોઇ પક્ષકારે કરેલી અરજી ઉપરથી કોઇ ન્યાયાલયે આ કલમ હેઠળની સત્તા વાપરી હોય ત્યારે ન્યાયાલય, સામાન્ય રીતે– (ક) કાર્યવાહીનું રેકર્ડ શા માટે ન મંગાવવું તેનું કારણ દર્શાવવાની બીજા પક્ષકારને તક આપ્યા વિના અથવા (ખ) જો તેને એમ ખાતરી થાય કે કાર્યવાહીના રેકર્ડની તપાસ, તેની પ્રમાણિત નકલો ઉપરથી થઇ શકશે તો,- કર્યવાહીનું રેકર્ડ મંગાવશે નહીં."	
સન ૧૯૭૪નો ૨જો.	૨૩. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં કલમ ૧૩ની પેટા–કલમ(૧)ના ખંડ(ગ) હેઠળના કોઇ ગુના માટે આરોપી ઉપર તહોમત મુકવામાં આવ્યું હોય ત્યારે તહોમતનામામાં જે મિલકત અંગે ગુનો કર્યો હોવાનું કહેવાતું હોય તે મિલકત અને જે તારીખો વચ્ચે ગુનો કર્યો હોવાનું કહેવાતું હોય તે તારીખો, ખાસ વિગતો અથવા ચોક્કસ તારીખો દર્શાવ્યા વિના વર્ણવવામાં આવે તો, તે પુરતું ગણાશે અને એવી રીતે તૈયાર કરેલું તહોમતનામું	કલમ ૧૩(૧)(ગ) હેઠળના કોઇ ગુનાના સંબંધમાં તહોમતની વિગતો.

	સદરહું અધિનિયમની કલમ ૨૧૯ના અર્થ મુજબ એક જ ગુનાનું તહોમતનામું છે એમ ગણાશે. પરંતુ એવી પહેલી અને છેલ્લી તારીખો વચ્ચેનો સમય, એક વર્ષથી વધુ હોવો જોઇશે નહીં.	
	૨૪. તે સમયે અમલમાં હોય તેવો કોઇ કાયદામાં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં, કલમો ૭ થી ૧૧ હેઠળના અથવા કલમ ૧૩ હેઠળના અથવા કલમ ૧૫ હેઠળના કોઇ ગુના માટે કોઇ રાજ્ય સેવક સામેની કોઇપણ કાર્યવાહીમાં કોઇ વ્યક્તિએ, એવું કથન કર્યું હોય કે પોતે તે રાજ્ય સેવકને (કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાય) કોઇ તોષણ અથવા કિંમતી વસ્તુ આપવાની તૈયારી અથવા આપવાની સંમતિ બતાવી હતી તો તેવા કથન ઉપરથી એવી વ્યક્તિ સામે, કલમ ૧૨ હેઠળ ફોજદારી કામ ચલાવી શકાશે નહીં.	લાંચ આપનારના કથન ઉપરથી તેની સામે ફોજદારી કામ ચલાવી શકાશે નહીં.
સેના, નૌકાદળ અને હવાઇદળ અથવા બીજા કાયદાને અસર થશે નહીં	૨૫. (૧) આ અધિનિયમમાંના કોઇપણ મજકૂરથી સેના અધિનિયમ, ૧૯૫૦ હવાઇદળ અધિનિયમ, ૧૯૫૦,નૌકાદળ અધિનિયમ, ૧૯૫૭, સીમા સુરક્ષાદળ અધિનિયમ, ૧૯૬૮ તટરક્ષક અધિનિયમ, ૧૯૭૮ અને રાષ્ટ્રીય સલામતી રક્ષક અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળ કોઇ ન્યાયાલય અથવા અન્ય સત્તામંડળ વાપરી શકે તેવી હકૂમતને અથવા ન્યાયાલય કે અન્ય સત્તામંડળને લાગુ પાડી શકાય તેવી કાર્યરીતિને બાધ આવશે નહીં.	સન ૧૯૫૦નો. ૪૫મો
	(૨) શંકાના નિવારણ માટે આથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે પેટા–કલમ (૧)માં ઉલ્લેખ્યા પ્રમાણેના કોઇપણ કાયદાના હેતુઓ માટે ખાસ ન્યાયાધીશનું ન્યાયલય સામાન્ય ફોજદારી ન્યાયનું છે એમ ગણાશે.	સન ૧૯૫૦નો ૪૬મો સન ૧૯૫૭નો ૬૨મો સન ૧૯૬૮નો ૪૭મો સન ૧૯૭૮નો ૩૦મો

સન ૧૯૫૨ના ૪૬મા અધિનિયમ હેઠળ નિમાયેલા ખાસ ન્યાયાધીશને આ અધિનિયમ હેઠળ નિમાયેલા ખાસ ન્યાયાધીશ હોવાનું ગણવા બાબત.	૨૬. કોઇપણ વિસ્તાર કે વિસ્તારો માટે ફોજદારી કાયદા સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૫૨ હેઠળ નિમાયેલ અને આ અધિનિયમના આરંભે હોદા ઉપર હોય તેવો દરેક ન્યાયાધીશ, આ અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ તે વિસ્તાર કે વિસ્તારો માટે નિમાયેલ ખાસ ન્યાયાધીશ છે એમ ગણાશે અને તદ્નુસાર, એવા આરંભે અને આરંભથી આવા ન્યાયાધીશે આ અધિનિયમની જોગવાઇઓ અનુસાર એવા આરંભ વખતે પોતાની સમક્ષની અનિર્ણીત તમામ કાર્યવાહીઓની તજવીજ કરવાનું ચાલુ રાખવું જોઇશે.	સન ૧૯૮૬નો ૪૭મો
અપીલ અને ફેર તપાસ	૨૭. આ અધિનિયમની જોગવાઇઓને આધીન રહીને ઉચ્ચ ન્યાયાલય, જેટલે સુધી લાગુ પાડી શકાય તેટલે સુધી ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩થી ઉચ્ચ ન્યાયાલયને મળેલી અપીલ અને ફેરતપાસની તમામ સત્તા જાણે કે ખાસ ન્યાયાધીશું ન્યાયાલય, ઉચ્ચ ન્યાયાલયની સ્થાનિક હદોમાં કેસોની ઇન્સાફી કાર્યવાહી ચલાવતું સેશન્સ ન્યાયાલય હોય તેમ વાપરી શકશે.	સન ૧૯૭૪નો ૨જો
અધિનિયમ, બીજા કોઇ કાયદાની ઉપરાંતનો હોવા બાબત.	૨૮. આ અધિનિયમની જોગવાઇઓ, તે સમયે અમલમાં હોય તેવા બીજા કોઇ કાયદા ઉપરાંતની રહેશે અને તેનું અલ્પીકરણ કરી શકાશે નહિ અને આમાંના કોઇપણ મજકૂરથી કોઇપણ રાજ્ય સેવક સામે આ અધિનિયમ સિવાય માંડી શકાય તેવી કોઇ કાર્યવાહીમાંથી તેને મુક્તિ મળશે નહીં.	
સન ૧૯૪૪ના ૩૮મા વટહુકમનો સુધારો	૨૯. ફોજદારી કાયદા સુધારણા વટહુકમ, ૧૯૪૪માં (ક) કલમ ૩ની પેટા–કલમ(૧)માં, કલમ–૯ની પેટા–કલમ(૧)માં કલમ ૧૦ના ખંડ (ક)માં, કલમ ૧૧ની પેટા–કલમ(૧)માં અને કલમ ૧૩ની પેટા–કલમ(૧)માં "રાજ્ય સરકાર" એ શબ્દો જયાં જયાં આવતા હોય ત્યાં ત્યાં તેને બદલે "યથાપ્રસંગ, રાજ્ય સરકાર અથવા કેન્દ્ર સરકાર" એ શબ્દો મુકવા.	

	(ખ) કલમ ૧૦માં ખંડ (ક)માં "ત્રણ મહિના" એ શબ્દોને બદલે, "એક વર્ષ" એ શબ્દો મુકવા(ગ) અનુસૂચિમાં– (૧) પરિચ્છેદ 1 કમી કરવો. (૨) પરિચ્છેદ ૨ અને ૪માં
સન ૧૯૫૬નો ૧લો.	(ક) "સ્થાનિક સત્તામંડળ" એ શબ્દો પછી "અથવા કેન્દ્રના, પ્રાન્તના રાજ્યના અધિનિયમથી અથવા તે હેઠળ સ્થાપેલ કોઈ કોર્પોરેશન અથવા સરકારની કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ–૬૧૭માં વ્યાખ્યા કર્યા પ્રમાણેની સરકારી કંપનીની માલિકીના અથવા નિયંત્રણ હેઠળના અથવા સહાય મેળવતા કોઈ સત્તામંડળ અથવા મંડળ અથવા આવા કોર્પોરેશને, સત્તામંડળે અથવા સરકારી કંપનીએ સહાય આપેલ કોઈ મંડળી" એ શબ્દો અને આંકડા દાખલ કરવા. (ખ) "અથવા સત્તામંડળ" એ શબ્દો પછી "અથવા કોર્પોરેશન અથવા મંડળ અથવા સરકારી કંપની અથવા મંડળી" એ શબ્દો દાખલ કરવા. (૩) પરિચ્છેદ ૪–કને બદલે, નીચેનો પરિચ્છેદ મુકવો. "૪–ક. ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ હેઠળનો શિક્ષાપાત્ર ગુનો " (૪) પરિચ્છેદ ૫માં, "બાબતો ૨, ૩ અને ૪" એ શબ્દો અને આંકડાને બદલે" બાબતો ૨, ૩, ૪ અને ૪–ક" એ શબ્દો, આંકડા અને અક્ષરો મુકવા.
રદ કરવા બાબત અને અપવાદ	૩૦. (૧) ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ અને ફોજદારી કાયદા સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૫૨ આથી રદ કરવામાં આવે છે.
સન ૧૮૯૭નો ૧૦મો	(૨) આવી રીતે રદ થવા છતાં સામાન્ય કલમ અધિનિયમ, ૧૮૯૭ની કલમ ૬ લાગુ પડવાને બાધ આવ્યા સિવાય આ રીતે રદ થયેલ અધિનિયમ હેઠળ અથવા તે અનુસાર, કરેલ અથવા લીધેલ અથવા કરેલ અથવા લીધેલ હોવાનું અભિપ્રેત હોય તેવું કોઈપણ કાર્ય અથવા પગલું આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય તેટલે સુધી આ અધિનિયમની તત્સમાન જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા તે અનુસાર કરેલું અથવા લીધેલું છે એમ ગણાશે.

સન ૧૮૯૭નો ૧૦મો	૩૧. ભારતના ફોજદારી અધિનિયમની કલમો ૧૬૧થી ૧૬૫–ક (બંને સહિત) કાઢી નાખવી અને સામાન્ય કલમ અધિનિયમ, ૧૮૯૭ની કલમ ૬ કેન્દ્ર અધિનિયમથી સદરહું કલમો રદ કરવામાં આવી હોય તેમ કાઢી નાંખવાને લાગુ પડશે.	સન ૧૮૬૦ના ૪૫મા અધિનિયમની કેટલીક કલમો રદ કરવા બાબત.